

УДК 159.9:378

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-3\(45\)-1989-2002](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-3(45)-1989-2002)

Вінтюк Юрій Володимирович кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри Практичної психології та педагогіки, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, <https://orcid.org/0000-0001-6263-4744>

ДОСЛІДЖЕННЯ СПІЛКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХОВИХ ПСИХОЛОГІВ

Анотація. У статті представлені результати теоретичного та прикладного дослідження особливостей спілкування як важливої складової професійної підготовки фахових психологів; здійснених під час занять із навчальною метою. Актуальність теми зумовлена трансформацією освітніх вимог, оскільки спілкування в даному випадку розглядається не лише як засіб обміну інформацією, а як провідний інструмент діагностичного, терапевтичного та консультативного впливу.

В роботі здійснено комплексний аналіз наукових підходів до вивчення комунікативної діяльності та з'ясовано, що попри належну теоретичну підготовку, методичні аспекти практичного ознайомлення студентів із цими знаннями потребують проведення додаткового дослідження. У статті розкрито специфіку вивчення спілкування через наслідуваність навчального процесу: від базових категорій у курсі «Загальна психологія» до формування професійних навичок у межах «Сімейного консультування» та «Дистанційного консультування на кризових лініях». Особливу увагу приділено переходу від здійснення аналізу структури даного процесу до формування професійної ідентичності через опанування комунікативної, інтерактивної та перцептивної сторін взаємодії.

Наукова новизна полягає у розробці та апробації цілісного навчально-дослідницького підходу, реалізованого в межах курсу «Психологія спілкування». Практична частина дослідження інтегрує діагностичні методики (визначення рівнів комунікабельності та емпатії), рефлексивні вправи, аналіз відеофрагментів та складання індивідуальних програм для розвитку відповідних професійно важливих якостей. Таке поєднання теорії та практики дозволяє студентам транслювати буденний досвід у фаховий інструментарій, розвинути емпатичне слухання, навички подолання психологічних бар'єрів та етичну відповідність. Результати засвідчують ефективність залучення студентів до дослідницької активності для

формування їхньої професійної компетентності та індивідуального стилю діяльності. Зроблено висновки з проведеного дослідження та намічено перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Ключові слова: психологія спілкування, підготовка фахових психологів, комунікативна компетентність, емпатичне слухання, професійна ідентичність, соціальна перцепція, психологічне консультування, навчально-дослідницька робота, рефлексія, вища освіта.

Yuri Volodymyrovych Vintyuk Candidate of Psychological Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Practical Psychology and Pedagogy, Lviv State University of Life Safety, <https://orcid.org/0000-0001-6263-4744>

RESEARCH ON COMMUNICATION IN THE PROCESS OF TRAINING PROFESSIONAL PSYCHOLOGISTS

Abstract. The article presents the results of theoretical and applied research into the features of communication as an important component of professional training of professional psychologists; carried out during classes with an educational purpose. The relevance of the topic is due to the transformation of educational requirements, since communication in this case is considered not only as a means of information exchange, but as a leading tool for diagnostic, therapeutic and consultative influence.

The work carried out a comprehensive analysis of scientific approaches to the study of communicative activity and found that despite proper theoretical training, the methodological aspects of practical familiarization of students with this knowledge require additional research. The article reveals the specifics of studying communication through the imitability of the educational process: from basic categories in the course "General Psychology" to the formation of professional skills within the framework of "Family Counseling" and "Distance Counseling on Crisis Lines". Particular attention is paid to the transition from analyzing the structure of this process to the formation of professional identity through mastering the communicative, interactive and perceptual aspects of interaction.

The scientific novelty lies in the development and testing of a holistic educational and research approach implemented within the course "Psychology of Communication". The practical part of the study integrates diagnostic methods (determination of levels of sociability and empathy), reflective exercises, analysis of video fragments and drawing up individual programs for the development of relevant professionally important qualities. This combination of theory and

practice allows students to translate everyday experience into professional tools, develop empathetic listening, skills for overcoming psychological barriers and ethical compliance. The results demonstrate the effectiveness of involving students in research activity to form their professional competence and individual style of activity. Conclusions are drawn from the conducted study and prospects for further research in this direction are outlined.

Keywords: psychology of communication, training of professional psychologists, communicative competence, empathetic listening, professional identity, social perception, psychological counseling, educational and research work, reflection, higher education.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні висуває нові вимоги до фахової підготовки спеціалістів із вищою освітою, гуманітарного профілю зокрема, серед яких особливе місце займають психологи.

Специфіка їхньої професійної діяльності полягає в тому, що спілкування виступає не лише засобом передачі інформації, а й основним інструментом професійного впливу, діагностики та терапії. Тому ефективність практичної роботи психолога безпосередньо залежить від його здатності встановлювати контакт, проявляти емпатію та володіти техніками вербальної і невербальної комунікації. Відповідно, проблема дослідження спілкування в процесі навчальної роботи зі студентами-психологами набуває особливої актуальності, оскільки саме в цей період закладаються основи професійної взаємодії з клієнтами та формується індивідуальний стиль майбутнього фахівця.

Важливість теми зумовлена необхідністю пошуку відповідних форм інтерактивного навчання, які б дозволили трансформувати теоретичні знання про психологію спілкування у стійкі професійно-особистісні якості.

Метою роботи є теоретичне та практичне дослідження особливостей спілкування, важливих при здійсненні професійного консультування, при підготовці студентів-психологів у процесі навчальної діяльності.

Завдання дослідження:

- здійснити огляд наукових публікацій за обраною темою; з'ясувати підходи до дослідження спілкування;
- розглянути специфіку вивчення спілкування з позицій різних підходів;
- висвітлити особливості залучення студентів до дослідження спілкування;
- зробити висновки з проведеної роботи і намітити перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Дана робота є продовженням попередніх досліджень, із формування професійної компетентності майбутніх фахових психологів, які були опубліковані раніше, у сфері спілкування зокрема (див., напр.: [3; 4]) та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У цілому праць за темою дослідження знайдено не багато, передусім вітчизняних авторів. Серед них варто відзначити, зокрема, публікації, що стосуються ознайомлення майбутніх фахових психологів з особливостями спілкування: Л. Барановської і Н. Глушаниці [1], Н. Волкової [5], Т. Гриценка [6], В. Зливкова і С. Лукомської [8], Л. Кайдалової і Л. Пляка [9], Л. Орбан-Лембрик [15], М. Філоненка [18], Т. Ямчук і М. Барчій [19], О. Яшенкової [20], О. Яцини [21], а також спільні роботи кількох авторів [10; 16]. Слід відзначити, що основні теоретичні положення щодо різних аспектів спілкування висвітлені у них достатньо повно, а тому дана сторона вивчення спілкування майбутніми психологами не потребує подальших додаткових розвідок. Відповідно, в частині освоєння теоретичних засад професійного спілкування достатньо здійснити вибір необхідного матеріалу та здійснити його адаптацію до наявних вимог навчального процесу.

Щодо практичної складової, тобто дослідження різних аспектів спілкування майбутніми психологами, варто відзначити наступні публікації: Т. Вашека та І. Гічана [2], С. Максименка і М. Заюроцького [11], Л. Омельченка [13; 14], С. Солодчука [17]. Варто наголосити, що практична сторона вивчення особливостей спілкування у знайдених публікаціях висвітлена явно недостатньо, а тому вимагає проведення додаткового спеціального дослідження.

У виявлених публікаціях розглянуті питання сутності спілкування та його особливостей; розглянуто його функції; висвітлено основні проблеми, що постають при вивченні даного феномену; наведено інформацію про основні підходи до їх дослідження; розглянуто складові процесу спілкування особистості; висвітлено прикладний аспект застосування цих знань; з'ясовано шляхи і способи розвитку якостей спілкування, а також розглянуто стан сучасних досліджень у даному напрямку. Одержана в результаті здійсненого огляду публікацій на дану тему інформація використана при організації і проведенні власного дослідження.

Незважаючи на те, що відомі підходи до дослідження спілкування у наявній науковій і навчальній літературі з даної тематики висвітлені достатньо повно, інформації про те, як саме потрібно, оптимальним чином, ознайомлювати з цими знаннями майбутніх психологів, ані викладу досвіду такої роботи, не виявлено. Оскільки наявна інформація не дає цілісної картини явища, яке перебуває у центрі розгляду, видається доречною розробка відповідного підходу, який би дозволив здобувачам освіти не лише

опанувати відомі теоретичні знання, але й практичні способи дослідження спілкування, а також розкрив можливості застосування цих знань. Врахування даної обставини спонукає до проведення самостійного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Проведене дослідження полягало у реалізації спроби розробити й апробувати оптимальний підхід до ознайомлення студентів із особливостями спілкування, який би дозволив поєднати наявні знання з даної теми на певній конструктивній основі, виходячи з їхніх потреб у таких знаннях, наявного рівня знань і діючих вимог підготовки фахових психологів.

Спочатку потрібно відзначити, що вивчення спілкування при підготовці майбутніх фахових психологів розпочинається на першому році навчання, при освоєнні курсу «Загальна психологія», як одного з видів діяльності особистості. Згодом вони вивчають навчальний курс «Психологія спілкування», який має значно більші можливості для освоєння даного феномену. Однак, даний предмет має недостатньо виражену практичну спрямованість, оскільки передбачає крім лекційних проведення семінарських, але не практичних занять. Далі вивчення спілкування продовжується, передусім при вивченні курсу «Основи психологічного консультування», а при навчанні за програмою магістратури курсів «Сімейне консультування» і «Дистанційне консультування на кризових лініях». Загалом, вивчення перелічених навчальних дисциплін надає необхідні можливості для дослідження особливостей спілкування, потрібних для підготовки майбутніх фахових психологів.

У роботі максимально використано наявний досвід викладання перелічених дисциплін, при розробці та реалізації запропонованого підходу передбачалося наблизити наукові знання до вимог реального життя, запитів сьогодення та повсякденної діяльності практичних психологів. У проведеному дослідженні передбачено як аналітичну, так і практичну складову; воно організовується та проводиться викладачем, проте з максимально можливим залученням здобувачів освіти.

Аналітична частина дослідження. Розпочати розгляд теми потрібно зі з'ясування сутності поняття “спілкування”, а саме з констатації того факту, що кожній людині протягом життя доводиться опановувати різні види діяльності. Вивчення спілкування як специфічного виду діяльності в межах курсу «Загальна психологія» постає для майбутнього фахівця складним процесом трансформації повсякденного досвіду взаємодії у професійний інструментарій. Відповідно, студенти опановують теоретичні засади комунікативних процесів не лише як об'єкт зовнішнього спостереження, а й через призму власної активності, де кожен акт обміну інформацією розглядається як цілеспрямована система з певною

мотивацією, структурою та механізмами впливу. Особливість цього етапу навчання полягає в поєднанні знань про перцептивну, інтерактивну та комунікативну сторони спілкування, що дозволяє майбутнім психологам вийти за межі простої передачі повідомлень і почати сприймати взаємодію як глибинний процес міжособистісного пізнання та професійного впливу. Таке занурення в предмет передбачає рефлексію власних комунікативних бар'єрів, розвиток емпатії та формування відповідної етичної позиції, що поступово перетворює звичне людське спілкування на усвідомлену фахову діяльність, спрямовану на розуміння іншої особистості.

Наступний навчальний курс «Психологія спілкування» є логічним продовженням опанування початкових знань, отриманих при вивченні «Загальної психології», проте він переводить фокус із теоретичних категорій у площину прикладної майстерності та професійної ідентичності. Вивчення цієї дисципліни студентами-психологами характеризується переходом від пізнання структури спілкування до аналізу динамічного процесу взаємодії, де воно розглядається як багатопланова діяльність. Головна особливість цього курсу полягає у поєднанні теоретичного аналізу та інтенсивної практики, де студент одночасно виступає і суб'єктом, що пізнає, і об'єктом, який піддається трансформаційному впливу. Спілкування тут перестає бути простим фоном для життя і стає інструментом професійного впливу, діагностики та терапії.

Центральним аспектом вивчення курсу є глибоке занурення в триєдину структуру спілкування: його комунікативну, інтерактивну та перцептивну сторони. Причому комунікативна сторона вивчається не як простий обмін інформацією, а як процес подолання психологічних бар'єрів – когнітивних, емоційних і соціальних. Студенти вчаться розпізнавати особливості сприймання, які деформують повідомлення, та опановують техніки розпізнавання інформації. У цьому процесі особлива увага приділяється невербальним засобам: міміці, пантоміміці, проксемиці та паралінгвістиці. Для майбутнього психолога це означає розвиток здатності «читати між рядків», помічати конгруентність або невідповідність між словами та тілесними проявами співрозмовника, що є критично важливим для майбутньої діагностичної роботи психолога.

Інтерактивна сторона спілкування розкривається в межах курсу через аналіз взаємодії та стратегій поведінки. Студенти вивчають різні типи взаємодій: трансакцій, сценаріїв та ігор, у які люди свідомо чи несвідомо втягують одне одного. Вивчення спілкування як діяльності в даному випадку передбачає також опанування навичок управління конфліктами, вибір між кооперацією та конкуренцією, розуміння механізмів психологічного впливу а також захисту від маніпуляцій. Важливим моментом є

те, що студент не лише вивчає класифікації, а вчиться моделювати ситуації професійної взаємодії, де він повинен виступати медіатором або фасилітатором, зберігаючи при цьому нейтральність і конструктивність.

Соціальна перцепція, або перцептивна сторона спілкування, стає для студента справжнім викликом, оскільки вимагає подолання власних стереотипів та упереджень. У курсі «Психологія спілкування» під час лекційних занять детально розглядаються механізми ідентифікації, емпатії, рефлексії та атракції. Майбутні психологи вчать розуміти, як формується перше враження, чому виникають ефекти «ореолу», «новизни» чи «проекції». Це навчання спрямоване на розвиток здатності бачити в іншій людині унікальну особистість, а не набір її соціальних ролей чи масок. Рефлексія як механізм самопізнання через бачення інших стає наскрізною темою в межах даного курсу, змушуючи кожного студента постійно аналізувати: «Як мене сприймають?», «Чому я викликаю саме таку реакцію?», «Чи здатен я на безоцінне прийняття?», «Чи відповідає це вимогам професії до психолога-консультанта?» й ін.

Окреме місце в опануванні курсу займає етика та деонтологія спілкування. На відміну від побутової комунікації, де люди часто керуються власними симпатіями, професійне спілкування психолога базується на принципах толерантності, неупередженості, конфіденційності та емоційної нейтральності при збереженні високого рівня емпатії. Студенти повинні навчитися працювати з «важкими» партнерами по спілкуванню, опанувати техніки активного та емпатійного слухання, що дозволяє вибудовувати довірливі стосунки з клієнтами у консультаційному або психотерапевтичному процесі. А це вимагає високого рівня саморегуляції та вміння відділяти власні емоційні стани від станів клієнта.

Завершальним етапом вивчення даного курсу є розгляд і подальше усвідомлення необхідності формування індивідуального стилю спілкування. Кожен студент на основі своїх особистісних характеристик шукає ті методи взаємодії, які будуть найпридатнішими та ефективними у його майбутній практиці. Таким чином, «Психологія спілкування» поступово і закономірно перетворюється з навчальної дисципліни на лабораторію особистісного зростання. Студент повинен завершити курс із розумінням того, що спілкування – це не лише атрибут соціальної природи людини, а професійна компетенція, яка вимагає постійного тренування, усвідомленості та високої відповідальності за кожне промовлене слово.

Подальше опанування спілкування в межах курсу «Основи психологічного консультування» знаменує перехід від вивчення теоретичних моделей комунікації до формування професійної ідентичності та практичної майстерності консультативної бесіди. Особливість цього етапу полягає в

тому, що спілкування трансформується у специфічну професійну діяльність, де кожен вербальний та невербальний акт має чітку спрямованість: створення безпечного простору, вибудовування рапорту та стимулювання клієнта до саморозкриття тощо. Студенти вчаться не просто обмінюватися інформацією, а працювати в режимі професійної присутності, опановуючи специфічні техніки – від метафоричного відображення почуттів і парафразування до стратегічного використання пауз і контролю за контрпереносом. Навчання поступово зосереджується на розвитку феноменологічної настанови, коли майбутній консультант вчиться відкладати власні оцінки, упередження та поради, щоб почути дійсний сенс повідомлень клієнта. Таким чином, спілкування стає професійним інструментом діагностики і зцілення, що вимагає від студента відповідної усвідомленості, етичної бездоганності та здатності до безперервного моніторингу динаміки стосунків «тут-і-тепер».

Подальше вивчення особливостей професійного спілкування в межах курсу «Сімейне консультування» переводить підготовку здобувачів фаху психолога на рівень системного аналізу, де комунікація розглядається не як діалог двох осіб, а як складна мережа взаємодій усередині сімейної структури. Особливість цього етапу полягає в опануванні навичок багатосторонньої емпатії та нейтральності, коли студенти вчаться одночасно чути та ідентифікувати позиції всіх членів родини, не стаючи на чийсь бік. Навчання фокусується на виявленні специфічних сімейних патернів: парадоксальних комунікацій, «подвійних послань», прихованих коаліцій та правил обміну інформацією, що підтримують рівновагу системи. Студенти опановують особливості групового сімейного інтерв'ювання та техніки рефреймінгу, які дозволяють трансформувати деструктивні звички спілкування родини у конструктивні способи вираження потреб. Таким чином, спілкування як діяльність професійного психолога в цій дисципліні набуває характеру фасилітації системних змін, де фахівець виступає творцем нового комунікативного простору, що сприяє зціленню всієї сімейної системи через зміну способів взаємодії її учасників.

Вивчення особливостей професійного спілкування завершується вже магістрантами-психологами в межах курсу «Дистанційне консультування на кризових лініях», і переводить комунікативну діяльність у площину граничної концентрації на вербальних і паралінгвістичних характеристиках мовлення через дефіцит візуального контакту. Особливість цього етапу підготовки фахівців полягає в опануванні специфічної «аудіальної емпатії», де основним інструментом стає голос: його тембр, темп, інтонації та паузи, що мають компенсувати відсутність невербальних сигналів клієнта. Магістранти вчаться вибудовувати консультативно-терапевтичний альянс у

стислі терміни, працюючи в умовах анонімності та високої емоційної напруги, що вимагає миттєвого переходу від пасивного слухання до активної стабілізації стану абонента. Спілкування тут набуває форми кризової інтервенції, де психолог повинен володіти техніками «заземлення» через слово, вмінням розпізнавати суїцидальні прояви за інтонаційними нюансами і витримувати складні паузи мовчання, зберігаючи при цьому стійку професійну позицію. Таким чином, дистанційне спілкування стає для магістранта-психолога вищою школою лінгвістичної точності та емоційної витривалості, де кожна фраза розглядається як критично важливий крок у відновленні психологічної безпеки особистості.

Наведений виклад демонструє специфіку аналітичної частини вивчення спілкування в процесі фахової підготовки психологів, яка відбувається протягом їхнього навчання у ЗВО, та видається цілком логічною і доречною. Однак зовсім інакше виглядає процес практичного освоєння особливостей спілкування, для потреб повсякденної діяльності практичного психолога зокрема. Здійснити її поступово, від курсу до курсу, від теми до теми надто проблематично, через те що цей процес наражається на низку труднощів, причому різного характеру. Усунути їх можна, реалізувавши запропоновану програму практичного дослідження спілкування в межах одного навчального курсу, з наведеного переліку. Тому представлена далі програма дослідження спілкування розроблена і запропонована до впровадження в межах навчального курсу «Психологія спілкування»; де вона може бути реалізована під час практичних занять із даного предмету.

Практична частина дослідження. Полягає у демонстрації можливостей практичного дослідження спілкування для потреб фахового психолога: як діагностики особливостей, так і розвитку його складових; виконується, головним чином, під час практичних занять. Передбачає виконання під час занять наступних завдань, дослідницького спрямування.

1. Виконати психодіагностичну методикау «Загальний рівень товариськості (комунікабельності)» В. Ряховського [7]. Студентам потрібно дати відповіді на питання тесту, що передбачає з'ясування рівня розвитку їхньої комунікабельності, як складової процесу спілкування. Після цього здійснюється опрацювання отриманих результатів, за стандартизованою процедурою, які потім інтерпретуються, заслуховуються й обговорюються.

2. Дослідження емпатійної компоненти спілкування, за допомогою методики для діагностики рівня емпатійних здібностей (за В. Бойко), оскільки саме наявність даної якості є критично важливою особливістю спілкування психолога [12]. Для цього студентам потрібно виконати завдання, що повинні з'ясувати рівень розвитку та прояву емпатії у взаємодії з оточуючими, спілкуванні з клієнтами зокрема. Після опрацювання

одержаних даних результат необхідно інтерпретувати. Присутні на занятті оголошують отримані ними результати, після чого слід влаштувати їхнє обговорення.

3. Наступне завдання студентам: охарактеризуйте власні особливості спілкування. Які сильні сторони вашої особистості вони характеризують? А які незручності зумовлюють? Чому вони розвинулися? Як це проявляється у повсякденному житті та під час навчання? Наведіть приклади та поясніть. Наскільки вас влаштовує такий стан справ?

4. Після цього слід влаштувати обговорення питання: як сформувалися характерні особливості вашого спілкування та відповідні їм якості особистості? Які умови та особливості їхнього формування? Хто брав участь у цьому процесі? Чи намагалися ви самі брати у ньому участь? Наведіть приклади типових підходів, як вдалих, що принесли бажаний результат, так і невдалих, свою думку обґрунтуйте.

5. Розкажіть про свої досягнення в певних видах діяльності, сумісної зокрема. Поміркуйте про те, яку роль у цих процесах відігравали наявні особливості вашого спілкування? Чи все заплановане вдається здійснити, якщо так, то завдяки чому; якщо ні то чому? Чи було передбачено, що для певних досягнень потрібен відповідний рівень розвитку комунікативних якостей? Чи розвивалися вони в процесі досягнення бажаного?

6. Далі студентам запропоновано подивитися відеофрагменти з демонстрацією різних видів і ситуацій спілкування. За результатами спостереження запропоновано скласти психологічну характеристику особливостей спілкування діючих персонажів. Далі слід навести міркування з приводу: як проявляються і розвиваються потрібні особливості спілкування, що цьому сприяє або перешкоджає; та як вони впливають на діяльність особистості, зокрема, визначають її успішність.

7. Завдання присутнім на занятті: складіть перелік основних проблем у сфері спілкування, з якими можуть звертатися клієнти до фахового психолога. Наведіть приклади: як із власного досвіду, так і з інших джерел. Поміркуйте про те, як вони виникають і які можливі шляхи їхнього вирішення? Які можливості повинен задіяти психолог-консультант для вирішення конкретної проблеми потенційного клієнта?

8. Охарактеризуйте особливості спілкування, необхідні для успішної повсякденної практичної роботи психолога-консультанта. Вирішення яких проблем вони повинні забезпечувати? За рахунок чого їх можна вирішити? Наведіть приклади, коли психологу необхідні розвинені певні конкретні комунікативні здібності.

9. Наскільки розвинені здібності до спілкування ви хотіли би мати? Які рівні досягнень у професійній чи повсякденній діяльності вони повинні

забезпечити? Які сильні сторони особистості для цього необхідні? А які вади потрібно подолати і як цього можна досягнути? Чи вважаєте ви досягнення бажаного реальним? Свою думку обґрунтуйте.

10. На завершення студентам пропонується наступне завдання: складіть програму розвитку власних якостей спілкування до необхідного рівня. Які пункти повинна містити така програма? Які особливості її виконання? Чи достатньо вам одержаних під час занять знань для реалізації такої програми? Результати виконання завдання обговорюються.

Головним результатом проведеної навчально-дослідницької роботи стало те, що майбутні психологи не лише краще зрозуміли роль якостей спілкування у повсякденному житті та навчанні, їхнє призначення, особливості та прояви, а також детальніше з'ясували можливості їхнього розвитку та застосування у подальшій професійній діяльності. Вони краще опанували підходи і теорії, з якими раніше ознайомилися на лекційних заняттях, у практичній діяльності, котра по можливості наближена до повсякденної роботи психолога. Все це створює необхідні умови для формування їхньої професійної компетентності, у сфері консультативного спілкування з клієнтами передусім.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє констатувати наступне.

1. Аналіз наукових джерел засвідчив, що незважаючи на належне висвітлення загальних теоретичних аспектів психології спілкування, практична складова підготовки майбутніх фахівців висвітлений недостатньо. Спілкування в контексті професійної підготовки психологів визначено як багатогранну діяльність, що інтегрує комунікативну, інтерактивну та перцептивну сторони, перетворюючись із побутового процесу на основний інструмент фахового впливу.

2. З'ясовано, що формування комунікативної компетентності має наскрізний характер і реалізується через послідовне вивчення низки дисциплін («Загальна психологія», «Психологія спілкування», «Основи психологічного консультування», а також спеціалізовані курси на рівні магістратури). Кожен етап забезпечує перехід від засвоєння загально-теоретичних знань до формування вузькоспеціалізованих навичок; від розуміння структури процесу спілкування до здатності працювати в умовах дефіциту візуальної інформації на кризових лініях або фасилітації проблем складних сімейних систем.

3. Розроблено та апробовано методичний підхід, що дозволяє поєднати аналітичну та практичну складові в межах одного навчального курсу. Встановлено, що оптимальним форматом є залучення студентів до дослідницької діяльності, де вони одночасно виступають і суб'єктами пізнання, і об'єктами професійної трансформації. Використання діагностичного

інструментарію (методики В. Ряховського, В. Бойка) у поєднанні з рефлексивними вправами та аналізом відеоматеріалів дозволяє студентам персоналізувати отримані знання.

4. Продемонстровано, у практичній частині дослідження, що самоаналіз власних комунікативних якостей, усвідомлення бар'єрів та проектування індивідуальних програм розвитку є критично важливими для формування професійної ідентичності. Майбутні психологи не лише опановують техніки емпатійного слухання та верифікації невербальних сигналів, а й освоюють бачення спілкування як системного процесу, що потребує постійної професійної та етичної регуляції.

В майбутньому заплановано вдосконалити запропонований підхід, із врахуванням результатів його апробації, та впровадити у процес підготовки фахових психологів у ЗВО.

Література

1. Барановська Л. В., Глушаниця Н. В. Психологія ділового спілкування : навч. посібник. К. : НАУ, 2016. 248 с.
2. Вашека Т. В., Гічан І. С. Психологія спілкування: навчально-методичний комплекс. К. : Книжкове видавництво НАУ, 2006. 184 с.
3. Вінтюк Ю. В. Особливості викладання навчального курсу «Сімейне консультування» при підготовці магістрів-психологів. *Вісник науки і освіти*. № 3(21). 2024. С. 568-580.
4. Вінтюк Ю. В. Викладання навчального курсу «Психологічне консультування на кризових лініях» магістрам-психологам. *Наукові записки ЛДУБЖД*. № 1 (3) 2024. С. 36-43.
5. Волкова Н. П.. Професійно-педагогічна комунікація. К.: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
6. Гриценко Т. Б. Етика ділового спілкування: навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
7. Діагностика загального рівня комунікабельності (за В. Ряховським). URL: <https://studfile.net/preview/9018652/page:42/>
8. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Психологія спілкування педагога: інтегративний підхід : навч. посіб.; 2 видання. К., Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2018. 353 с.
9. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування : навчальний посібник. Харків: НФаУ, 2011. 132 с.
10. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В., Альохіна Н. В., Шаповалова В. С. Психологія спілкування : навч. посіб. 2-ге вид. Х. : НФаУ, 2018. 140 с.
11. Максименко С. Д., Зауроцький М. М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005. 112 с.
12. Методика діагностики рівня емпатійних здібностей В. Бойко. URL: <https://studfile.net/preview/5287907/>
13. Омельченко Л. М. Риторика та психологія спілкування. К. НУБіП, 2017. 196 с.
14. Омельченко Л. М. Спілкування як комунікація, взаємодія і діалог з іншим: суб'єктивний підхід. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. 2015. Т. 9. Вип. 28. С. 375-384.

15. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: підручник: У 2 кн. Кн. 1. Соціальна психологія особистості і спілкування. К: Либідь, 2010. 576 с.
16. Психологія спілкування : навч. посіб. / Л. О. Савенкова, В. В. Стадова, Л. Л. Борисенко та ін. ; за заг. ред. Л. О. Савенкової. К. : КНЕУ, 2015. 309 с.
17. Солодчук С. Є. Професійне спілкування як предмет дослідження у психології. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. 2020. Т. 9. Вип. 13. С. 339-349.
18. Філоненко М. М. Психологія спілкування: підручник К.: Центр навчальної літератури, 2008. 224 с.
19. Ямчук Т. Ю., Барчій М. С. Культура професійного спілкування психологів. Психологія: теорія і практика. 2018. Вип. 2 (2). С. 170-180.
20. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. К.: ВЦ Академія, 2010. 312 с.
21. Яцина О. Ф. Психологія спілкування: Методична розробка практичних занять. Ужгород, 2011. 64 с.

Reference

1. Baranovska, L. V., & Hushanytsia, N. V. (2016). *Psykhologhiia dilovoho spilkuvannia: navch. posibnyk* [Psychology of business communication: study guide]. NAU.
2. Vasheka, T. V., & Hichan, I. S. (2006). *Psykhologhiia spilkuvannia: navchalno-metodychnyi kompleks* [Psychology of communication: educational and methodical complex]. Knyzhkove vydavnytstvo NAU.
3. Vintiuk, Yu. V. (2024). Osoblyvosti vykladannia navchalnoho kursu «Simeine konsultuvannia» pry pidhotovtsi mahistriv-psykholohiv [Features of teaching the training course "Family Counseling" in the preparation of master psychologists]. *Visnyk nauky i osvity*, (3), 568-580.
4. Vintiuk, Yu. V. (2024). Vykladannia navchalnoho kursu «Psykhologichne konsultuvannia na kryzovykh liniakh» mahistram-psykholoham [Teaching the educational course "Psychological counseling on crisis lines" to master psychologists]. *Naukovi zapysky LDU BZHD*, (1), 36-43.
5. Volkova, N. P. (2006). *Profesiino-pedahohichna komunikatsiia* [Professional and pedagogical communication]. VTs «Akademiiia».
6. Hrytsenko, T. B. (2007). *Etyka dilovoho spilkuvannia: navchalnyi posibnyk* [Ethics of business communication: study guide]. Tsentr uchbovoi literatury.
7. Riakhovskiy, V. (n.d.). *Diahnostyka zahalnoho rivnia komunikabelnosti* [Diagnostics of the general level of communication skills]. <https://studfile.net/preview/9018652/page:42/>
8. Zlyvkov, V. L., & Lukomska, S. O. (2018). *Psykhologhiia spilkuvannia pedahoho: intehratyvnyi pidkhid: navch. posib.* [Psychology of teacher communication: an integrative approach: study guide] (2nd ed.). Vydavets PP Lysenko M. M.
9. Kaidalova, L. H., & Pliaka, L. V. (2011). *Psykhologhiia spilkuvannia: navchalnyi posibnyk* [Psychology of communication: study guide]. NFaU.
10. Kaidalova, L. H., Pliaka, L. V., Alokhina, N. V., & Shapovalova, V. S. (2018). *Psykhologhiia spilkuvannia: navch. posib.* [Psychology of communication: study guide] (2nd ed.). NFaU.
11. Maksymenko, S. D., & Zaiurotskyi, M. M. (2005). *Tekhnologhiia spilkuvannia (komunikatyvna kompetentnist uchytelia: sutnist i shliakhy formuvannia)* [Communication technology (teacher's communicative competence: essence and ways of formation)]. Hlavnyk.

12. Boiko, V. (n.d.). *Metodyka diahnostyky rivnia empatiinykh zdibnostei* [Methodology for diagnosing the level of empathic abilities]. <https://studfile.net/preview/5287907/>
13. Omelchenko, L. M. (2017). *Rytoryka ta psykholohiia spilkuvannia* [Rhetoric and psychology of communication]. NUBiP.
14. Omelchenko, L. M. (2015). *Spilkuvannia yak komunikatsiia, vzaiemodiia i dialoh z inshym: subiektianykh pidkhid* [Communication as communication, interaction and dialogue with another: a subjective approach]. *Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka*, 9(28), 375-384.
15. Orban-Lembryk, L. E. (2010). *Sotsialna psykholohiia: pidruchnyk: U 2 kn. Kn. 1. Sotsialna psykholohiia osobystosti i spilkuvannia* [Social psychology: textbook: In 2 books. Book 1. Social psychology of personality and communication]. Lybid.
16. Savenkova, L. O., Shhadova, V. V., Borysenko, L. L. et al. (2015). *Psykholohiia spilkuvannia: navch. posib.* [Psychology of communication: study guide] (L. O. Savenkova, Ed.). KNEU.
17. Solodchuk, S. Ye. (2020). *Profesiine spilkuvannia yak predmet doslidzhennia u psykholohii* [Professional communication as a subject of research in psychology]. *Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka*, 9(13), 339-349.
18. Filonenko, M. M. (2008). *Psykholohiia spilkuvannia: pidruchnyk* [Psychology of communication: textbook]. Tsentr navchalnoi literatury.
19. Yamchuk, T. Yu., & Barchii, M. S. (2018). *Kultura profesiinoho spilkuvannia psykholohiv* [Culture of professional communication of psychologists]. *Psykholohiia: teoriia i praktyka*, 2(2), 170-180.
20. Yashenkova, O. V. (2010). *Osnovy teorii movnoi komunikatsii* [Basics of the theory of linguistic communication]. VTs Akademiia.
21. Yatsyna, O. F. (2011). *Psykholohiia spilkuvannia: Metodychna rozrobka praktychnykh zaniat* [Psychology of communication: Methodological development of practical classes]. Uzhhorod.

Дата першого надходження статті до видання: 16.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026